

non tam natura et ratio (quae cordis humani libertatem magis, quam vincula affectant) rem istam perfecerunt; sed præprimis Religio, exactissimam erga Imperantes observantiam ac obedientiam populis persuadendo, et legum onus ut ut durum Dei amore magis, quam timore emolliendo.

§ III. COROLLARIA.

Quam ergo vitæ et societati humanæ ac civili proficua Religio est, tam sunt eidem noxia Theistarum et Atheistarum scripta, quibus Religionem seu basin felicitatis humanæ suffodere conantur. Exulet enim a Statu Religio, nec sit amplius obedientia popolorum obligatio in conscientia et meritum coram Deo; corruet statim legum vis et auctoritas omnis, personæ Imperantium contemptui ac risui exponentur, et ex Republica bene ordinata exsurget anarchie chaos funestissimum. Quippe norma Principum et frænum subditorum est Religio; et tametsi sua Principi voluntas suprema lex foret, nihil minus Religioni deferre debet propter subditos, quibus illa emollit Principis jugum, ita ut propter Deum humano Magistratui parere gestiant. Princeps, qui verbis aut factis derogat Religioni, quanto populis scandalio, tanto suæ dignitatis periculo exponitur, semoto fere unico fulcro suæ Majestatis; in quam quid valeant subditi omnis Religionis expertes, occultæ eorum machinæ facile exhibebunt. Portentum hominis est Princeps, qui Religionem, tantillum solatii in laboribus et ærumnis, quæ subditorum libertatem in dies magis coercent, subditis invideat, ac suam sibi securitatem.

SECTIO III.

NECESSITAS RELIGIONIS

§ I. PRÆCOGNITA.

Quod, quid tollit Deum et Religionem, veram ac propriam tollat potestatem Magistratum parendique obligationem, quæ hominis conscientiam afficiat; patet ex Incredulorum utroque antesignano SPINOZA et HOBESIO, quibus auctoritas omnis est in sola potestate cogendi, non in jure, sed in viribus, ita ut, si cives Magistratibus resistere possint impune, jure resistant. Qui cum politicam potestatem separant a Religione, sequitur etiam, quod illa poenis tantum, non item præmis suas sancire leges possit; cum Magistratus humanus non habeat vel sufficientem præmiorum supellectilem ad bonos omnes remunerandos; vel saltem omnium bonorum premiandorum notitiam, eo quod hæc pendeat ex interno hominis consilio. Qua vero ratione hisce defectibus medeatur Religio, adversus Religionis æque ac Reipublicæ hostes nunc decernendum.

SECTIO III. NECESSITAS RELIGIONIS.

§ II. THEMATA.

I: *Sine Religione non est vera honestas, uti perperam prætendunt Increduli.*

PROBATIO. Vera honestas nititur cum primis vera dilectione proximi ad illam normam: *fac alteri, quod tibi vis fieri; non fac, quæ vis tibi ab altero non fieri.* Regnet in omnium cordibus haec dilectio; et nulla erit in Mundo injuria, violentia, fraus, invidia, deprædatio, calunnia, aut quodvis aliud vitium, quod turbat Rempublicam. Hanc vero legem mire perficit ac vehementer inculcat his verbis Religio: *diliges proximum tuum, sicut te ipsum;* non solum quia ejusdem naturæ sunt homines, aut eumdem omnes naturæ auctorem habent; sed ideo etiam, quia cuncti fideles sunt filii Dei adoptivi, ipsius Divinitatis imagines, ejusdem Patris, qui Deus est, ejusdemque Matris, quæ est Ecclesia, dilectissima pignora, membra unius corporis sub uno capite Jesu Christo, qui est unigenitus Dei Filius, conjuncti in terris fiduci unitate, eorumdem mysteriorum participes, ac tandem ejusdem regni, quod est in cœlis sempiternum, hæredes felicissimi. Imo ne quid decesset perfectioni hujus Legis, noluit Christus mutua dilectionis normam esse virtutes aut vitia proximi, injurias aut beneficia aliorum, sed universalem esse voluit erga probos et improbos, amicos et inimicos, concives et advenas; hujus ipse in cruce exemplar, Patrem exorans pro persecutoribus et deicidis.

Huic vero dilectioni Proximi adversatur, ceu infensissima hostis, philautia; quæ vero nomine audit in Verbo Dei cupiditas ob eosdem utrinque malignos effectus: quod enim avarus immitis in pauperes et erga divites invidus; superbus contra cœmulos virulentus ac factiosus machinator; voluptuosus ad vocem honestatis et justitiae obduratus sit; ex cupiditate, ex philautia, ex defectu mutua dilectionis christiana est. Quantopere autem non detestatur vera Religio cupiditatem et philautiam? vocat laqueum diaboli, malorum universitatem, et eternum vœ multoties utrius intentat. Adde, Irreligionem exterminare metum gehennæ ac poenarum æternitatem, sive omnem honestatem: quid enim ad honestatis amorem et odium in honestatis efficacius, quam illa etiam ad summos Principes, etiam inter secretissima crimina vox Religionis: omnium, quæcumque cogitas, desideras, perpetras, machinaris, omnium testis, judex et vindicta est Deus omniscius et omnipotens, item: *Nolite timere eos, qui possunt occidere corpus, animam vero non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.*

II. *Nec vera Probitas consistere potest cum Irreligione.*

PROBATIO. Vera probitas non est nisi in vera virtute; vera autem virtus nulla est nec esse potest apud incredulos, utpote quorum virtus, ipso teste BAVLIO virtutis atheisticae laboriosissimo apologeta, non est aliud, quam temperamentum hominis, seu indoles bona, utilitatis propriæ studium, vanitatis aut metus humani effectus. Sola igitur Religio, que Deum divinasque perfectiones et agnoscit, et colit, et amat, et imitatur exercitatione virtutum maxime arduarum ac vere heroicarum, veræ probitatis magistra est; sunt

autem, diligere inimicos, potius mala omnia perpeti, quam malum facere, inter dirissimas persecutions divinæ voluntati se conformare, caduca Mundi bona omnia despicer, vitam, famam et omnia Dei beneplacito consecrare...., ad quarum virtutum fastigium nemo hactenus sine vera Religione eluctatus est. Religio, inquam, quæ omnes hominis sententias, affectus, actiones, atque externum etiam corporis habitum ex scientia veri et ex amore recti constanter moderatur; quæ cum Deo sentit et judicat, cum Deo amat et desiderat, ministra est actionibus Dei, cuius exequitur voluntatem et providentiam adjuvat; quæ obligationes nostras commutat in officia amoris et gratitudinis erga Deum; quæ simul arma subministrat, quæcumque virtutum obstacula perrumpendi; quæ ad virtutes excitat uti promissione divini subsidii, ita præmii æterni certitudine juxta mensuram nostrorum in hac vita laborum, dolorum ac meritorum.

Vide BAYLI Pensées diverses, § 129. — 133. Ita testantur CROUSAZIUS in suo Examine Pyrrhonismi, et WARBURTON Tom. I. P. I. § 4. de Div. Miss. Mosis.

Quam demum cordi sit incredulis vera virtus et probitas, vel ex eo concicies, quod cum MONTESQUIEU virtutem saltem in Monarchiis negent obtinere posse, imo cum MANDEVILLIO etiam vitia statuant necessaria in Republica his fere verbis: non tam virtute stant et florent Republicæ, quam civium intemperantia; experientia enim compertum habemus, privatorum vitia publica esse beneficia, et ad vires ac potentiam Imperii promovendam multum conferre, videlicet proferendo commercia, et celeriori mercium consumptioni occasionem præbendo; sic bibendi intemperantia quam multis prodest civibus? vinitoribus, qui colunt vineam, nautis et rhedariis, qui advehunt, cauponibus, qui divendunt, publicæ rei, cujus auget redditus: sic quoque Magnatum luxus ingentem numerum mercatorum ad eas et occiduas oras ire cogit. — Monstra hominum et opinionum! sic quippe cædes et parcidia quis vetabit, quis evitabit, cum sint aut vespilloni aut carnifici proficia? Monstra, inquam, ipsis etiam Ethnicis horrida!

MONTESQUIEU in libro, *l'Esprit des lois*: III. T. 4. MANDEVILLIUS in libro, *Apum Fabula*, qui initio JACOBI MASSII larvato nomini inscriptus fuerat, 1740. Quos vero P. ANTON. SCHMITT S. J. in Meditat. Philosoph. copiose ac solide confutavit, Heidelbergæ, 1768. Quin et ab Ethnicis sonore vapulant, docente TULLIO: « Pervertunt homines ea, quæ sunt fundamenta nature; cum utilitatem ab honestate sejungunt. Omnes enim expetimus utilitatem, ad eamque rapimur, nec facere alter ullo modo possumus. Nam quis est, qui utilia fugiat? aut quis potius, qui ea non studiosissime persequatur? sed quia nusquam possumus, nisi in laude, decore, honestate utilia querere. » Et SALLUSTIO testante: « Post subactam Græciam primum fractæ coeperunt res Romanæ in pejus ruere, quia ibi insuevit exercitus populi Romani amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, ea privatim et publice rapere, delubra spoliare, sacra profanaque omnia polluere, ut ait HORATIUS:

« Sævior armis

« Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem. »

III. Absque Religione non est sive imperans sive subditus quisquam statui vere proficuus.

PROBATIO. Exulante Religione erit in Republica pro lege fundamentali: quod libet, licet; procul erit fides et pietas; sinceritas vix ulla inter homines persistet; nihil in foederibus publicis, in juramentis, in promissionibus, in contractibus ut ut solemnibus et sacrosanctis contra vim et fraudem sat tutum; amicus amico lupus erit, si e re sua videbitur; conjugii rumpetur vinculum, ubi charitas refrixerit; prolium vix curam habebunt parentes, ut sumptus suppetant patri ad pellices fovendas, et matri ad lusum et luxum; a liberis nec parentes vitam vivent securam partim ob pauperiem, partim ob eamdem morum contagionem; bellis, furtis ac deprædationibus, aut certe injustitiis miscebuntur omnia; frustra invocabit subditus aut potestatem Principis, aut judicium æquitatem, cum hi secundum cruda Irreligionis principia maxime formidandi, quia potentiores; populo tamdiu sui oppressio toleranda videbitur, dum desperatio adversus Imperantem promptis arma manibus inferat; ac demum quid viduis, pupillis, egentibus et tenellæ juvenuti pie educandæ fiet, ubi suprema cuivis lex sua utilitas et sua voluptas est? Paucis: erunt Principes crudelitatis et ambitionis portenta, quotquot cum MEZENTIO Deorum et Sacrorum contemptores, erunt subditi, omnis expertes Religionis, totidem suorum Principum ac Reipublice proditores. Unde CONSTANTIUS CHLORUS quamvis idololatra, facta suis Aulicis christianis optione, vel Christum ejurandi, vel aula exceedendi, eos omnes ex Aula indigabundus ejecit, qui suæ Religionis Christianæ desertores gratiam Imperatoris Christo anteferebant; ratus, non fore terreno Principi fideles, qui in Regum Regem perfidi sint.

Igitur sine Religione non est Magistratum auctoritas vera et propria, nec perfecta legum civilium sauctio, utpote ad pleraque societatis humanæ officia rite urgenda insufficientis, et nonnisi vindicta publicorum criminum: « quantum manu, ut ait TULLIUS, tenere potest. » Dum contra Religio nobis exhibeat Deum supra et circa nos stantem; factorum, dictorum, cogitationumque censem, qui habiturus sit honorum et malorum rationem, homines constitut in omnimoda necessitate parendi legibus, etiam in secretissimis locis, omnem tollendo spem fugiendi supplicii.

Atque hand Religionis vim ad continentos cives intellexerunt Legislatores omnes; idcirco studiose populorum animis inculcarunt esse Deos, et ad eorum tribunalia cuiusvis hominis vitam expendi; hinc non satis secura videbatur subditorum fides, nisi jurejurando firmata, eo quod unius Religionis vim in subditos maximam censerent; hinc periculosissima semper habita antique Religionis immutatio tanquam a Majoribus traditæ, altumque animis posteriorum insidentis; hinc omnes ad unum Philosophi, quamvis plures disputando sustulerint Deum aut futuram vitam, hanc tamen opinionem animorum immortalium, Deorumque Religionem pro firmissimo Legum præsidio habuerunt. Athei etiam hac manifestissima Religionis utilitate permoti in omni ævo decreverunt, illam a Legislatoribus inventam fuisse ad salutem et incolumentatem Reipublicæ. Id certissimum ex tota anti-

quitate, quod Irreligionem nunquam non insecura sit ruina Status, et cum Religione culta semper effluerit felicitas Imperiorum.

IV. Increduli uti Reipublicæ peſtes, ita ſuorummet jurati hostes ſunt.

PROBATIO. Increduli et se et alios, quos sua irreligione inficiunt, omni priuant et fructu et solatio Religionis, æternique interitus præsentissimo periculo objiciunt. Sapientissimi quique Legislatores censurunt, Religionem fortissimum esse vinculum vitæ socialis, sine quo humanis officiis haud satifiat, nec vera sit hominis felicitas. Non esse sine timore Domini sapientiam, cuius ille initium est, affirmat sapientissimus Regum. Infelicem esse, qui in prosperis nesciat uti moderamine, et in adversis solamine careat; utroque autem destitui, qui Religione destituitur, certissima docet experientia. Ethnici adeo Philosophi senserunt cum APOSTOLO, omniumque gentium assensu firmata veritas est, quod pietas in Deum et hujus et futuræ vite reprobationem habeat; ipsaque ratio dictat, stultitiam esse maximam, quot impietatis socios, tot sibi metuendos hostes conquirere, atque in hac simul et in altera vita summis sponte miseriis involvi.

Hæc autem omnia Incredulis convenient: nam Deum malorum vindicem negant existere, quod optant, sed non probant, nec unquam a tota Impiorum turba probari potuit; sicutque in horrendas divini Judicis manus se se ultro projiciunt. Quod est sine Religione Respublica, scilicet teturum chaos, hoc est sine fræno Religionis cor hominis, indomitis affectibus velut mare exæstuans; et in hoc mare scopulis ac syrtibus infestum se se præcipitant increduli, dum favet fortuna, mente captis, dum non favet, desperabundis similes. Sapere supra modum affectant, et insipientissimos se produnt, cum quod dictat vera sapientia, ignorant aut despiciant, sibimet contradicant, virtutem a vicio non discernant, votum depravati cordis pro voce naturæ venditent, impios exoptent suos amicos; miserrimi in vita, quia pax impiis nulla, et ab impiis nulla securitas; miserrimi in fine vitæ, quia sine fide futurorum et sine spe melioris vita; miserrimi post hanc vitam, quia, cui credere, in quem sperare, quem amare impie recusarunt, æternum sentient vindicem et proprie et alienæ impietatis.

Objic. I. Ratio Status, honos Monarchie, summa Imperantium auctoritas sufficiunt omnino ad obtinenda omnia subditorum officia, quin stimulos addat Religio. Ad hæc leges humanae poenæ decernunt et premia, cœu media prorsus efficacia ad obtinendam subditorum exactissimam obedientiam; Religionis ergo nulla est necessitas.

RESP. Ubi deficiunt vera virtus et probitas, quas Religio commendat et perficit, genuinus amor patriæ, vere studium gloriæ, sui abnegatio, terrorum contemptus, cupiditatum refrænatio; cultus, timor et amor Dei subditorum ligantis conscientias, et poenæ eternis seu inobedientiam populorum, seu crudelitatem Imperantium castigantis; pro securitate Principis, pro incolumentate Imperii, pro pace et tranquillitate publica nihil veri subsidii habebit Status, sive a brachio semper extento Principis ad coercendos subditos, sive a prerogativa Regininis Monarchici, sive ab honore Status; quæ omnia sine vera virtute fallacissima, et sine Religione vanissima sunt præsidia. Non ergo dignitas, utilitas et necessitas Religionis immolanda

commodis Status; sed nexus utrinque et subordinatio faustissimæ procurari debent.

Leges vero civiles externam quidem civium obedientiam urgere valent; at non amorem sincerum, animi gratitudinem, affectum compassionis, veram fiduciam, providam benevolentiam. Impedit humana potestas fraudes et injusticias publicas, furta, homicidia et seditiones; at non fallaces insidias, astutias, clandestinas strophas, aliasve reconditas animi pestes, quæ serius aut ocius hominem aequè periment, ac apertus invasor et homicida. Multa etiam mala nequidem vetari aut puniri possunt legibus publicis, ac proin permittenda sunt ad evitandum majus malum. Quin et omnes leges ac poenæ vixdum proficiunt quidquam contra illos, qui aut efrænes spernunt, aut potentes illas non metuunt. Denique potestas humana omnis neque scit, neque si scit, valet omnia omnino aut præmiare bona, aut castigare mala; quod soli Deo proprium esse omniscienti et omnipotenti, dictat ratio, et docet Religio. Hæc quia animorum domina, ipsa subditorum corda sanctificat, potest ac debet actus etiam internos vel malos cohibere, vel bonos promovere, idque vel metu poenæ, vel spe præmii sempiterni.

Obj. II. Frænum cupiditatum ac vitiorum, sat potens Incredulis, est horror dedecoris, et laudis cupiditas. Athei etiam servant sensum justi et injusti, ac inter bonum et malum discrimen percipiunt. Probant denique mores corum, qui Deum et divinam Religionem olim ac nostris temporibus sustulere, quod in vita instituenda parum sectentur principia sua philosophica; uti de Stoicis compertum habemus, et de conspicua Diagoræ, Theodori, Eyméri, Nicanoris, Hippónis, ipsius Epicuri, Romani Cassii, Attici, Plinii antiquioris et aliorum virtute, memorie proditum est.

BAYLIUS IN LIBRO : Pensées diverses sur la comète.

RESP. CICERO, PLATO aliisque ad veram honestatem requirunt, ut propter seipsam virtus diligatur, et vitium odio habeatur ex nativo utriusque merito; et in honestissimum ipsis etiam Ethnici morationibus visum semper, colere virtutem, et vitare flagitia in oculis duntaxat hominum, at coram Deo oculatissimo aequæ ac sanctissimo, clam et impune si possis, perpetrare quæque turpissima. Judex horret infamiam injustitiae; sed morum pravitas dudum in eo extinxit lumen fidei christianæ; non jam cogitat aut metuit amplius judicem judicem; cupiditates, quarum cum Religione frænum abjecit, exsatiare non potest sine læsione muneris sui; quid fieri tandem? Sicut Religionem litavit morum licentiae, ita honorem muneris litabit pravis affectibus iniquissimum ibi judex, ubi non palam appareat iniquus. Quæ vero causa, tametsi aequissima, subsistet ad tribunal ejusmodi, quod honestatem ac Religionem dudum condemnavit? Num ipsi increduli optarent aut concederent sibi jus dici a tali judice Religionis experte, et non potius a judice, qui sit christiana fidei et aequitatis?

Insit omnium hominum animis appetitus laudis; tamen apud vulgus vim cupiditatis nequaquam suspendet, qua in praesentia commoda ferri solet. Porro favor popularis auræ semper adjunctus est divitiis et potentiae; proin appetitus laudis magis stimulat ad has comparandas, quam ad virtutis exercitium, præsertim cum potentia et divitiæ cupiditatum omnium explenda-

rum media sint. Demum affectiones istae non veram sinceramque virtutem, sed hypocrisie tantum valent procreare; a publicis avocant sceleribus, et privatis habens laxant. Quod sua principia non ubivis sequantur increduli, id solum sit, vel dum contraria sunt sensibus internis; quos exuere non possunt, vel opposita cupiditatibus, quarum vi abripiuntur; non item ubi sunt cupiditatibus consentientia. Nam res foret admiratione dignissima, si vis appetitus aucta principiorum atheisticorum auctoritate non inclinaret voluntatem atheisticam; cum plerumque habeat illam vim, etiam renitente ratione et terrente conscientia, imo sub aeternorum suppliciorum comminatione, prout Christianis Increduli objiciunt.

Quod autem ad virtutes veterum Incredulorum attinet; ex paucorum hominum vita res non conficitur, quia in hominibus ingenue educatis, et quorum ratio probe exculta est, quique se totos dederunt Philosophiae studio, servare vim magnam potuit sensus justi et injusti, atque nota rerum discrimina, cum naturae excultae bonitate victi sint. Cumque etiam singularitate doctrinæ oculos in se omnium convertissent, non parum eos afficiebat publica existimatio. Denique necessum quoque ipsis fuit, ut bona vita amoverent publicam invidiam, quam ipsis conflabat philosophandi ratio abhorrens a vulgi opinionibus. Haec vero motiva in vulgus rude et incultum vim nullam habebant; neque in aliis vere et perfecta virtutis, quæ ab omni vanitate et philautia longissime distat, laudem evincent.

Obj. III. Latum est discriumen, aiunt Increduli, inter nos et illos Constantii Imperatoris aulicos viros: a nobis enim nonnisi persuisis de falsitate Religionis Christianæ Christus deseritur; cum illis fidem Christianam, quam crederent vere divinam, repudiandi aliud motivum nullum esset, quam utilitas propria, gratia Principis et aulae honos. Perperam quoque inter nos et inter EPICURUM aut LUCRETIUM sit comparatio; cum nequaquam simus discipuli eorum, qui palam profitentur Atheismum, et nequidem legem sequuntur naturalem, quæ est nobis sacrosancta.

Resp. Si tam innoxii sunt a perfidia hodierni Increduli, ecce Christi doctrinæ tum primum assentiri desierunt, cum inciperent Christi præcepta violare? Nonne vita in pejus commutata fidei pariter immutatae ratio fuit? par ergo utrobique motivum defectionis a Christianismo. Si vero cordis depravatio tam altis fixam radibus Religionem confestim eradicavit; quid porro non valeat etiam contra legem naturæ in Incredulis Christi desertoribus? Nam pravi affectus multo facilius virum honestum (cui sola lex naturæ pro vita et fidei regula est) transformant in hominem flagitosum, quam Christianum hominem suæ Religionis optime gnarum in virum plane incredulum.

Quod a primis et celeberrimis suæ Irreligionis defensoribus et magistris passum unum recedere conentur; et placet conatus, quo non obscure fatentur, quod ratio et lex naturalis luce Evangelii magis nunc collustrata aliquantum dispellat crassissimas ethnici Atheismi tenebras; et non placet, quia Theismus eorum reipsa non est aliud, quam infusa soboles Atheismi paganici, iisdem nixa principiis, queis EPICURI ac LUCRETI atheistica impetas.

Vide Dissertationis X. Sectionem II.

Obj. IV. Religio etiam Christiana impunita relinquit flagitia societati humanæ prorsus extitilia, si quando ipsi judices eorumdem scelerum rei stūt; idque ad exemplum Christi circa Mulierem in adulterio reprehensam, quam pœnae subduxit clam insinuando, judices ipsius æque reos esse. Et quot non sunt inter Christianos, qui tametsi Religionis tenacissimi sint, sine studio virtutis, sine observantia suorum officiorum, suarum passionum mancipia et probra honestatis?

Resp. Ita videlicet Phariseorum astutiam superare contendit malitia Incredulorum. Christum illi adoruntur maligno consilio, quo vel reum crudelitatis, si adulteram condemnaret; vel legis inimicum, si eam absolveret, essent accusaturi: sed pudore suffusi a Christo nec verbilo obloquuntur, et majorem humana sapientiam in Christo suspiciunt. Increduli vero et Christum et Christi Religionem criminantur in hoc Christi gesto, quo nec legem violavit, nec poenam in scelus statui prohibuit; sed ab insidiis se expedire, et consilii malignitatem illæso etiam honore malignantium patetfacere sapientissime voluit. Non minus proterve vitia Christianorum ipsi impingunt Religioni; cum vitia hominum sint, non Religionis; cujus quotquot dogmata fidei et morum placita sunt secuti, ad virtutis et sanctitatis perfectionem pervenerunt, membra Ecclesiæ et Reipublicæ honestissima ac utilissima. Cedo vel unum vere Christianum, qui ad leges Evangelii exacte vixerit, et bonus civis non fuerit? Cedo vel unum, qui abjurato Evangelio ad castra Impiorum transfuga melior factus sit civis, ac ante fuerat? Profecto si minuisse libeat, quod, si qua inde ab extremi belli tempore morum depravatio, et humanorum divinorumque officiorum quidam aut neglectus aut contemptus insedit terris antehac fervide Christianis, ex scriptis, dictis et factis Incredulorum suam habeat originem; evidens erit, Statum, quo additio rem verae Religioni, eo feraciorem optimorum civium esse.

Sicut interro, Ratione et Conscientia concordantem naturales hominis persuasiones, quæ ad omnia vita consta coenponantur; quis enim cogitare